CENTRALNA KOMISJA EGZAMINACYJNA

Rodzaj dokumentu:	**Zasady oceniania rozwiązań zadań**
Egzamin:	**Egzamin maturalny**
Przedmiot:	**Wiedza o społeczeństwie**
Poziom:	**Poziom rozszerzony**
Forma/Formy arkusza:	EWOP-R0-100, EWOP-R0-200, EWOP-R0-300, EWOP-R0-400, EWOP-R0-700, EWOP-R0-Q00.
Termin egzaminu:	13 maja 2025 r.
Data publikacji dokumentu:	27 czerwca 2025 r.

Uwaga: Akceptowane są wszystkie odpowiedzi merytorycznie poprawne i spełniające warunki zadania.

Zadanie 1.1. (0–1)

Wymagania określone w podstawie programowej[1]	
Wymaganie ogólne	**Wymagania szczegółowe**
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji.	4. Struktura społeczna. 1) Zdający opisuje strukturę klasowo-warstwową polskiego społeczeństwa […]. 13. Opinia publiczna. 3) Zdający odczytuje […] wykresy prezentujące wyniki bada[ń].

Zasady oceniania

1 pkt – sformułowanie poprawnego kontrargumentu.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź

Typ 1.: Klasy wyróżnione na podstawie różnych kryteriów odpowiadają kategoriom ludności o różnym udziale procentowym w społeczeństwie.
Typ 2.: Według kryterium dochodowego do klasy wyższej należy 16% społeczeństwa, a według kryterium zawodowego – 12% (różnica wynosi 4 punkty procentowe).
Typ 3.: Według kryterium dochodowego do klasy średniej należy 54% społeczeństwa, a według kryterium zawodowego – 51% (różnica wynosi 3 punkty procentowe).
Typ 4.: Według kryterium dochodowego do klasy niższej należy 30% społeczeństwa, a według kryterium zawodowego – 37% (różnica wynosi 7 punktów procentowych).
Typ 5.: Klasą wyższą są osoby, które posiadają wysoki poziom wiedzy specjalistycznej, który jednak nie zawsze prowadzi do pracy z dobrymi zarobkami warunkującej funkcjonowanie w klasie wyższej ze względu na dochód.

Zadanie 1.2. (0–1)

Wymagania ogólne	**Wymagania szczegółowe**
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. II. Rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów.	4. Struktura społeczna. 1) Zdający opisuje strukturę klasowo-warstwową polskiego społeczeństwa […]. 5) Zdający charakteryzuje wybrane problemy życia społecznego w Polsce […]. (G) 3. Współczesne społeczeństwo polskie. 1) Zdający charakteryzuje – odwołując się do przykładów – wybrane warstwy społeczne […].

[1] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. 2012, poz. 977).

Zasady oceniania
1 pkt – sformułowanie dwóch poprawnych argumentów.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź
Klasy przedstawione na wykresie 1. –
Typ 1.: Przedstawicieli inteligencji łączy wyższe wykształcenie, jednak mogą oni uzyskiwać bardzo różny poziom dochodu.
Typ 2.: Nawet tak samo opłacana praca przedstawicieli inteligencji może oznaczać ich różne umiejscowienie, np. przy rodzinie wielodzietnej i jednoosobowym gospodarstwie domowym nawet w skrajnych klasach.

Klasy przedstawione na wykresie 2. –
Typ 1.: Przedstawiciele inteligencji mogą wykonywać pracę niezgodną ze swoimi (wyższymi) kwalifikacjami.
Typ 2.: Niektóre zawody przedstawicieli inteligencji wymagają wyższego wykształcenia, ale nie wymagają znaczącej wiedzy specjalistycznej oraz nie są nadmiernie skomplikowane.

Zadanie 1.3. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. II. Rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów.	4. Struktura społeczna. 1) Zdający opisuje strukturę klasowo-warstwową […]. 5. Zmiana społeczna. 2) Zdający omawia cechy współczesnego społeczeństwa zachodniego ([…] postindustrialne […]).

Zasady oceniania
1 pkt – poprawne ocenienie prawdziwości dwóch stwierdzeń.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź
1. P
2. P

Zadanie 2.1. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. IV. Znajomość zasad i procedur demokracji.	1. Życie zbiorowe i jego reguły. 2) Zdający podaje przykłady norm […] społecznych; charakteryzuje ich funkcje w życiu społecznym. (ZP) 2. Prawo i sądy. 1) Zdający wyjaśnia[,] czym różnią się normy prawne od norm religijnych, moralnych i obyczajowych.

Zasady oceniania
1 pkt – sformułowanie poprawnego uzasadnienia.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź
Typ 1.: W tekście 1. przedstawiono normy obyczajowe, a w tekście 2. odwołano się do norm moralnych. Normy obyczajowe charakteryzują właściwe dla danej kultury (środowiska, epoki) wzorce zachowania – określają, co wypada, a czego nie wypada robić w określonej sytuacji. Normy moralne mają charakter wartościujących nakazów, np. bądź wierny, bądź odważny – w wierszu ukazano właśnie zachowania określane jako moralnie właściwe, pożądane.
Typ 2.: W tekście 1. przedstawiono normy właściwego zachowania, które określić można jako normy zwyczajowe. Z kolei tekst 2. dotyczy etyki czy moralności w zasadach postępowania – są w nim wskazane normy etyczne.
Typ 3.: W tekście 1. przedstawiono normy dotyczące dobrych manier, zasad dobrego wychowania. Z kolei tekst 2. dotyczy norm etycznych.
Typ 4.: W tekście 1. przedstawiono normy zwyczajowe. Z kolei tekst 2. dotyczy wartości dotyczących odwagi i wierności.

Zadanie 2.2. (0–1)

Wymaganie ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji.	2. Socjalizacja i kontrola społeczna. 1) Zdający porównuje modele socjalizacji […]. 3. Grupa społeczna. 3) Zdający wyjaśnia znaczenie grup odniesienia […] w procesie socjalizacji.

Zasady oceniania
1 pkt – podanie poprawnej nazwy.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź
Typ 1.: socjalizacja / proces socjalizacji
Typ 2.: enkulturacja / proces enkulturacji
Typ 3.: wychowanie / proces wychowania

Zadanie 3. (0–2)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. V. Znajomość podstaw ustroju Rzeczypospolitej Polskiej.	6. Naród, ojczyzna i mniejszości narodowe. 4) Zdający charakteryzuje mniejszości narodowe, etniczne […] w Polsce […]; wymienia prawa, które im przysługują. (SP) 3. Ojczyzna. 2) Zdający wskazuje na mapie […] regiony Polski.

Zasady oceniania
2 pkt – poprawne uzupełnienie trzech luk.
1 pkt – poprawne uzupełnienie dwóch luk.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź
A. Kaszubów / grupy kaszubskiej / mniejszości kaszubskiej
B. 1
C. pomorskim

Zadanie 4.

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. IV. Znajomość zasad i procedur demokracji.	12. Społeczeństwo obywatelskie. 6) Zdający przedstawia zasady zakładania i funkcjonowania stowarzyszeń […] i organizacji pożytku publicznego w Polsce. (G) 5. Udział obywateli w życiu publicznym. 1) Zdający przedstawia […] zrzeszenia obywatelskie […].

Zadanie 4.1. (0–1)

Zasady oceniania
1 pkt – podanie poprawnej nazwy.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź
stowarzyszenie (rejestrowe)

Zadanie 4.2. (0–1)

Zasady oceniania
1 pkt – sformułowanie poprawnego wyjaśnienia.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź
Typ 1.: Może się przyczynić do celu wskazanego w tekście, gdyż organizacje pożytku publicznego korzystają z prawa do otrzymywania 1,5% podatku od osób fizycznych.
Typ 2.: Może się przyczynić do celu wskazanego w tekście, gdyż organizacje pożytku publicznego korzystają z licznych przywilejów finansowych, jak np. prawo do nieodpłatnego informowania przez radio i telewizję publiczną o działalności organizacji; możliwość użytkowania nieruchomości należących do Skarbu Państwa lub samorządu terytorialnego na preferencyjnych warunkach.
Typ 3.: Może się przyczynić do celu wskazanego w tekście, gdyż organizacje pożytku publicznego korzystają ze zwolnienia z części podatków, np. z podatku dochodowego (w szerszym zakresie niż „zwykłe” organizacje pozarządowe), z podatku od nieruchomości w części działalności nieodpłatnej, z podatku od czynności cywilnoprawnych.

Zadanie 5.1. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. IV. Znajomość zasad i procedur demokracji.	28. Samorząd terytorialny w Polsce. 1) Zdający omawia formy demokracji […] bezpośredniej w samorządach terytorialnych […]. 3) Zdający wyjaśnia, […] jak jest uchwalany budżet gminy. (G) 5. Udział obywateli w życiu publicznym. 4) Zdający wyjaśnia, podając przykłady, jak obywatele mogą wpływać na decyzje władz na poziomie lokalnym […].

Zasady oceniania

1 pkt – wskazanie poprawnego dokończenia zdania.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź

D.

Zadanie 5.2. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. IV. Znajomość zasad i procedur demokracji.	13. Opinia publiczna. 1) Zdający wyjaśnia, jak kształtuje się opinia publiczna i jakie są sposoby jej wyrażania. 16. Polityka, ideologie, doktryny i programy polityczne. 2) Zdający charakteryzuje kulturę polityczną współczesnej Polski [–] poziom partycypacji […].

Zasady oceniania

1 pkt – poprawne rozstrzygnięcie i sformułowanie poprawnego uzasadnienia.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź

Rozstrzygnięcie – Nie.
Uzasadnienie –
Typ 1.: Według przedstawionych danych w 2020 r. zagłosowało na projekty blisko 110 tys. mieszkańców Warszawy, przy tym najwyższy odsetek głosujących był na Żoliborzu i wyniósł 9% mieszkańców dzielnicy. Bierność większości mieszkańców Warszawy w tym względzie nie może być argumentem na rzecz przedstawionej tezy.
Typ 2.: Według przedstawionych danych w 2020 r. zagłosowało na projekty blisko 110 tys. mieszkańców Warszawy. Oznacza to, że o wydatkowaniu środków decyduje niewielki odsetek mieszkańców (od 3,6% do 9% w zależności od dzielnicy). Zatem dane pozwalają na sformułowanie argumentu na rzecz kultury politycznej uczestnictwa tych, którzy biorą udział w głosowaniach, ale jest to zdecydowana mniejszość mieszkańców Warszawy.

Zadanie 5.3. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. V. Znajomość podstaw ustroju Rzeczypospolitej Polskiej.	28. Samorząd terytorialny w Polsce. 1) Zdający omawia formy demokracji przedstawicielskiej […] w samorządach terytorialnych. (G) 17. Gmina jako wspólnota mieszkańców. 3) Zdający przedstawia sposób […] działania władz gminy, w tym podejmowania decyzji w sprawie budżetu.

Zasady oceniania

1 pkt – podanie dwóch poprawnych nazw.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź

1) *Typ 1.*: rada miasta
Typ 2.: Rada m.st. Warszawy / Rada Warszawy
2) *Typ 1.*: prezydent miasta
Typ 2.: Prezydent m.st. Warszawy / Prezydent Warszawy

Zadanie 6.1. (0–1)

Wymaganie ogólne	Wymaganie szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji.	(G) 6. Środki masowego przekazu. 3) Zdający […] odróżnia informacje od komentarzy […].

Zasady oceniania

1 pkt – poprawne wskazanie trzech zdań.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź

1; 2; 7.

Zadanie 6.2. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymaganie szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. IV. Znajomość zasad i procedur demokracji.	18. Instytucja państwa. 2) Zdający charakteryzuje zjawisko legitymizacji władzy, odnosząc teorię Maxa Webera do historycznych i współczesnych przykładów.

Zasady oceniania
1 pkt – sformułowanie poprawnego uzasadnienia.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź
Typ 1.: N. Mandela został w 1994 r. prezydentem, zgodnie z wprowadzonymi w RPA procedurami, co oznaczało legitymizację legalną jego władzy.
Typ 2.: Kongres Narodowy wygrał wybory w 1994 r. a N. Mandela został prezydentem – jego władza była więc legitymizowana demokratycznie.

Uwaga: Jeśli zdający określi nazwę właściwego typu legitymizacji według mniej znanych typologii, a typ taki zostanie uzasadniony w sposób poprawny logicznie i merytorycznie, przyznaje się punkt.

Zadanie 7.1. (0–2)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. IV. Znajomość zasad i procedur demokracji.	23. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. 1) Zdający przedstawia konstytucyjne zasady ustroju państwa. (G) 11. Rzeczpospolita Polska jako demokracja konstytucyjna. 2) Zdający omawia najważniejsze zasady ustroju Polski (suwerenność narodu, podział władzy, rządy prawa, pluralizm).

Zasady oceniania
2 pkt – poprawne uzasadnienie sprzeczności przytoczonych przepisów z dwoma zasadami.
1 pkt – poprawne uzasadnienie sprzeczności przytoczonych przepisów z jedną z zasad.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź
Suwerenność narodu –
Typ 1.: Ta zasada oznacza, że naród w znaczeniu obywatelskim jest dysponentem władzy, podmiotem suwerenności. Tymczasem w art. 1.2. zapisano, że „władza należy do ludu pracującego miast i wsi" czy „ludu pracującego" (art. 2.1.).
Typ 2.: Państwo uznano nie za demokratyczne (co typowe dla suwerenności narodu), ale za państwo „demokracji ludowej" lub – następnie – za „państwo socjalistyczne" (art. 1.1.).

Pluralizm polityczny –
Typ 1.: Zasada ta oznacza, że istnieje wiele ugrupowań politycznych, które ze sobą konkurują oraz mają prawną i realną możliwość dojścia do władzy. Tymczasem w art. 2a.1. zapisano, że PZPR jest przewodnią siłą polityczną społeczeństwa.
Typ 2.: Zasada ta oznacza, że istnieje wiele ugrupowań politycznych, które ze sobą konkurują oraz mają prawną i realną możliwość dojścia do władzy. Tymczasem w art. 2a.2. wskazano współdziałanie partii hegemonicznej (PZPR) z pozostałymi ugrupowaniami (ZSL, SD) w FJN, określonym jako wspólna płaszczyzna „patriotycznego zespolenia wszystkich obywateli".

Zadanie 7.2. (0–2)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. IV. Znajomość zasad i procedur demokracji. V. Znajomość podstaw ustroju Rzeczypospolitej Polskiej.	23. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. 1) Zdający przedstawia konstytucyjne zasady ustroju państwa. (G) 10. Państwo i władza demokratyczna. 2) Zdający wskazuje różnice w sytuacji obywatela w ustroju demokratycznym, autorytarnym i totalitarnym. (G) 13. Władza ustawodawcza w Polsce. 1) Zdający przedstawia […] zasady funkcjonowania polskiego parlamentu. (G) 16. Samorządy i ich znaczenie. 1) Zdający uzasadnia potrzebę samorządności w państwie demokratycznym i podaje przykłady działania samorządów […].

Zasady oceniania

2 pkt – sformułowanie trzech poprawnych argumentów.
1 pkt – sformułowanie dwóch poprawnych argumentów.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź

Typ 1.: Nazwa państwa w przytoczonym przepisie to Polska Rzeczpospolita Ludowa, a obecna nazwa to Rzeczpospolita Polska.
Typ 2.: Rady narodowe jako terenowe organy władzy państwowej obecnie nie istnieją, a ich zadania spełniają m.in. organy samorządu terytorialnego.
Typ 3.: W obecnej konstytucji zamiast sformułowania „lud” używa się określenia „naród” (w znaczeniu politycznym).
Typ 4.: W świetle obowiązujących unormowań mandat deputowanego jest wolny – nie jest on prawnie odpowiedzialny przed swymi wyborcami, którzy nie mogą odwołać go w trakcie trwania kadencji.
Typ 5.: Art. 2.2. pochodzi z konstytucji z 1952 roku, obecnie obowiązuje konstytucja z 1997 roku.
Typ 6.: Obecnie centralnym organem przedstawicielskim nie jest tylko sejm – parlament dziś jest dwuizbowy.

Zadanie 8. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. IV. Znajomość zasad i procedur demokracji.	17. Systemy partyjne. 6) Zdający analizuje argumenty na rzecz ordynacji większościowej […]. (G) 12. System wyborczy i partyjny. 1) Zdający wyjaśnia, jak przeprowadzane są w Polsce wybory […] parlamentarne.

Zasady oceniania
1 pkt – sformułowanie poprawnego argumentu i poprawnego kontrargumentu.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź
Argument – Procent głosów oddany na KO (ugrupowanie z drugim wynikiem głosów – blisko 29%) przełożyło się na nadreprezentację, gdyż ugrupowanie to uzyskało 41% mandatów.
Kontrargument –
Typ 1.: Procent głosów oddany na PiS (ugrupowanie z najwyższym wynikiem głosów – blisko 35%) nie przełożyło się na nadreprezentację, gdyż ugrupowanie uzyskało 34% mandatów.
Typ 2.: Znaczną nadreprezentację uzyskała Nowa Lewica – nieco ponad 5% głosów przełożyło się na uzyskanie 9% mandatów.

Zadanie 9.1. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. IV. Znajomość zasad i procedur demokracji.	19. Modele ustrojowe państw demokratycznych. 1) Zdający podaje cechy charakterystyczne różnych modeli ustrojowych państw demokratycznych […]. 2) Zdający charakteryzuje [ustrój] polityczn[y] […] Francji […].

Zasady oceniania
1 pkt – wskazanie poprawnego dokończenia zdania.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź
C.

Zadanie 9.2. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. IV. Znajomość zasad i procedur demokracji. V. Znajomość podstaw ustroju Rzeczypospolitej Polskiej.	21. Władza wykonawcza w państwie demokratycznym. 1) Zdający wyjaśnia, jaką rolę we współczesnych państwach może pełnić głowa państwa […] 2) Zdający charakteryzuje […] relacje między rządem a głową państwa. (ZP) 2. Prawo i sądy. 3) Zdający […] interpretuje proste przepisy prawne.

Zasady oceniania
1 pkt – sformułowanie poprawnego uzasadnienia.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź
Prezydent Republiki ma realny wpływ na Radę Ministrów, której może przewodniczyć, a Prezydent RP może przewodniczyć tylko Radzie Gabinetowej, która nie ma uprawnień Rady Ministrów, a tej ostatniej przewodniczy premier.

Zadanie 9.3. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. IV. Znajomość zasad i procedur demokracji.	19. Modele ustrojowe państw demokratycznych. 1) Zdający podaje cechy charakterystyczne różnych modeli ustrojowych państw demokratycznych […]. 3) Zdający przedstawia zasady odpowiedzialności konstytucyjnej i politycznej; wskazuje, kto im podlega. (ZP) 2. Prawo i sądy. 3) Zdający […] interpretuje proste przepisy prawne.

Zasady oceniania
1 pkt – poprawne ocenienie prawdziwości dwóch stwierdzeń.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź
1. F
2. P

Zadanie 10.1. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. V. Znajomość podstaw ustroju Rzeczypospolitej Polskiej.	20. Władza ustawodawcza w państwie demokratycznym. 1) Zdający wymienia i ilustruje przykładami funkcje władzy ustawodawczej. 24. Parlament Rzeczypospolitej Polskiej. 3) Zdający podaje przykłady stosowania w procedurze legislacyjnej polskiego parlamentu większości […] kwalifikowanej.

Zasady oceniania
1 pkt – poprawne ocenienie prawdziwości dwóch stwierdzeń.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź
1. F
2. P

Zadanie 10.2. (0–2)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. V. Znajomość podstaw ustroju Rzeczypospolitej Polskiej.	23. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. 5) Zdający przedstawia procedurę zmiany Konstytucji. 24. Parlament Rzeczypospolitej Polskiej. 1) Zdający wymienia kompetencje Sejmu i Senatu […]. 3) Zdający podaje przykłady stosowania w procedurze legislacyjnej polskiego parlamentu większości zwykłej, bezwzględnej i kwalifikowanej. (ZP) 2. Prawo i sądy. 3) Zdający […] interpretuje proste przepisy prawne. (G) 13. Władza ustawodawcza w Polsce. 1) Zdający przedstawia zadania […] polskiego parlamentu, w tym sposób tworzenia ustaw.

Zasady oceniania
2 pkt – poprawne wyjaśnienie trzech różnic.
1 pkt – poprawne wyjaśnienie dwóch różnic.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź
Typ 1.: Inne są podmioty inicjatywy ustawodawczej, gdyż przy ustawie zwykłej projekt może wnieść jeszcze Rada Ministrów.
Typ 2.: Inne są podmioty inicjatywy ustawodawczej, gdyż przy ustawie zwykłej projekt może wnieść jeszcze grupa 100 tys. obywateli.
Typ 3.: Mniejsza jest liczba posłów, która może wnieść projekt ustawy, w przypadku ustawy zwykłej RP wystarczy 15 posłów, a nie – 92.
Typ 4.: Senat RP w przypadku ustawy o zmianie Konstytucji RP nie ma możliwości wniesienia poprawek jak w przypadku ustawy zwykłej – ustawa musi być przezeń uchwalona w tym samym brzmieniu, w którym uchwalił ją Sejm RP.
Typ 5.: Dla ustawy o zmianie Konstytucji RP obowiązują inne terminy, np. uchwalenie ustawy przez Senat RP nie później niż 60 dni od uchwalenia ustawy przez Sejm RP, a w przypadku ustawy zwykłej Senat RP ma 30 dni.

Typ 6.: Obowiązują inne większości przy uchwalaniu ustaw w Sejmie RP: co najmniej 2/3 głosów w ustawie o zmianie Konstytucji RP i większość zwykła w ustawie zwykłej.
Typ 7.: Obowiązują inne większości przy uchwalaniu ustaw w Senacie RP: większość bezwzględna w ustawie o zmianie Konstytucji RP i większość zwykła w ustawie zwykłej.
Typ 8.: Prezydent RP nie ma możliwości – tak jak w przypadku ustawy zwykłej – zawetowania ustawy o zmianie Konstytucji RP ani zwrócenia się do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie jej zgodności z Konstytucją RP.
Typ 9.: Podmioty posiadające inicjatywę ustawodawczą w zakresie ustawy o zmianie Konstytucji RP mogą również zażądać przeprowadzenia referendum zatwierdzającego – w przypadku, gdy ustawa o zmianie Konstytucji RP dotyczy przepisów rozdziału I, II lub XII, a taka procedura nie jest przewidziana w przypadku ustawy zwykłej.

Zadanie 11. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. V. Znajomość podstaw ustroju Rzeczypospolitej Polskiej.	30. System prawny Rzeczypospolitej Polskiej. 1) Zdający opisuje źródła prawa w Polsce oraz hierarchię aktów prawnych. (ZP) 2. Prawo i sądy. 3) Zdający wymienia źródła prawa; znajduje wskazany akt prawny […].

Zasady oceniania
1 pkt – wskazanie poprawnego dokończenia zdania.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź
C.

Zadanie 12. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. VI. (G) Rozumienie zasad gospodarki rynkowej.	(G) 28. Gospodarka w skali państwa. 2) Zdający wymienia najważniejsze dochody […] państwa. 3) Zdający przedstawia główne rodzaje podatków w Polsce (PIT, VAT, CIT) […].

Zasady oceniania
1 pkt – poprawne ocenienie prawdziwości dwóch stwierdzeń.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź
1. F
2. P

Zadanie 13. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. III. Współdziałanie w sprawach publicznych. V. Znajomość podstaw ustroju Rzeczypospolitej Polskiej.	34. Prawo administracyjne. 2) Zdający […] opisuje przebieg postępowania administracyjnego. 3) Zdający wyjaśnia, jak odwołać się od decyzji i postanowień organów administracyjnych (odwołanie […]). (ZP) 1. Młody obywatel w urzędzie. 5) Zdający wyjaśnia, co może zrobić obywatel, gdy nie zgadza się z decyzją urzędu.

Zasady oceniania

1 pkt – wskazanie dwóch poprawnych dokończeń zdania.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź

A., 2.

Zadanie 14.1. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymaganie szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. V. Znajomość podstaw ustroju Rzeczypospolitej Polskiej.	33. Prawo karne. 3) Zdający przedstawia kary i środki karne obowiązujące w polskim prawie […].

Zasady oceniania

1 pkt – wskazanie poprawnego dokończenia zdania.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź

B.

Zadanie 14.2. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymaganie szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. V. Znajomość podstaw ustroju Rzeczypospolitej Polskiej.	33. Prawo karne. 1) Zdający stosuje w analizie przypadku podstawowe pojęcia i zasady prawa karnego ([…] zbrodnia i występek […]).

Zasady oceniania

1 pkt – poprawne rozstrzygnięcie i sformułowanie poprawnego uzasadnienia.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź
Rozstrzygnięcie – występek.
Uzasadnienie –
Typ 1.: Zbrodnia to przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy niż 3 lata, a w analizowanym przypadku nawet maksymalna kara pozbawienia wolności była niższa.
Typ 2.: Sąd rejonowy nie orzeka w sprawach o popełnienie zbrodni – sprawy takie toczą się przed sądami okręgowymi.
Typ 3.: W przypadku zbrodni prokurator nie może występować z wnioskiem uzgodnionym z oskarżonym (jak było w analizowanym przypadku), a musi wystąpić z aktem oskarżenia.

Zadanie 15. (0–3)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. III. Współdziałanie w sprawach publicznych. V. Znajomość podstaw ustroju Rzeczypospolitej Polskiej.	32. Prawo cywilne i rodzinne. 1) Zdający rozpoznaje sprawy regulowane przez prawo […] spadkowe. 35. Obywatel wobec prawa. 1) Zdający odnajduje w odpowiednim akcie prawnym przepis dotyczący wybranego kazusu prawnego i interpretuje go […]. 3) Zdający pisze fikcyjny pozew […]. (ZP) 2. Prawo i sądy. 3) Zdający […] interpretuje proste przepisy prawne. 4) Zdający […] wskazuje, w jakim kodeksie można znaleźć przepisy dotyczące konkretnej sprawy. 6) Zdający przedstawia uczestników i przebieg procesu sądowego: cywilnego […]. 8) Zdający pisze pozew […].

Zasady oceniania
3 pkt – poprawne uzupełnienie sześciu luk.
2 pkt – poprawne uzupełnienie pięciu lub czterech luk.
1 pkt – poprawne uzupełnienie trzech lub dwóch luk.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź
1. Rejonowy
2. Olsztynie
3. Cywilny
4. Żaklina Żarocka
5. Pamela Palicka
6. 90000 zł

Zadanie 16.1. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. IV. Znajomość zasad i procedur demokracji.	11. Obywatel i obywatelstwo. 2) Zdający wyjaśnia, czym obywatelstwo różni się od narodowości. (G) 8. Naród i mniejszości narodowe. 1) Zdający wyjaśnia, […] czym obywatelstwo różni się od narodowości.

Zasady oceniania

1 pkt – poprawne rozstrzygnięcie i sformułowanie poprawnego uzasadnienia.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź

Rozstrzygnięcie – osoba przedstawiona w opisie A.
Uzasadnienie –
Typ. 1.: Anna nie jest obywatelką Polski, a status mniejszości narodowej w Polsce mogą mieć tylko obywatele polscy (identyfikujący się z inną niż polska wspólnotą narodową).
Typ. 2.: Posiadanie przez Annę Karty Polaka świadczy o jej polskiej identyfikacji (i zarazem braku posiadania obywatelstwa polskiego), a zatem Anna nie jest przedstawicielką mniejszości narodowej w Polsce.
Typ. 3.: Roman jest określony jako Białorusin (a jego miejsce zamieszkania jest charakterystyczne dla zwartego skupiska mniejszości białoruskiej w Polsce), który ma obywatelstwo polskie. Zatem to on jest przedstawicielem wskazanej w tekście mniejszości.

Zadanie 16.2. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. V. Znajomość podstaw ustroju Rzeczypospolitej Polskiej. VI. (ZP) Znajomość praw człowieka i sposobów ich ochrony.	6. Naród, ojczyzna i mniejszości narodowe. 4) Zdający charakteryzuje mniejszości narodowe […] w Polsce […]; wymienia prawa, które im przysługują. 25. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej. 2) Zdający wyjaśnia różnice między ordynacjami wyborów parlamentarnych […] w Polsce.

Zasady oceniania

1 pkt – sformułowanie poprawnego wyjaśnienia.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź

Komitety wyborcze wyborców mniejszości narodowych są zwolnione z wymogu osiągnięcia progu wyborczego w skali kraju w wyborach do Sejmu RP, by móc uczestniczyć w podziale mandatów w danym okręgu.

Zadanie 16.3. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. VI. (ZR) Dostrzeganie współzależności we współczesnym świecie.	38. Światowy i europejski system ochrony praw człowieka. 3) Zdający charakteryzuje systemy ochrony praw człowieka w ramach Rady Europy […]. 43. Integracja europejska. 7) Zdający przedstawia cele, genezę i zasady działania Rady Europy […].

Zasady oceniania

1 pkt – poprawne rozstrzygnięcie i sformułowanie poprawnego uzasadnienia.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź

Rozstrzygnięcie – Nie.
Uzasadnienie –
Typ. 1.: Prawo wtórne Unii Europejskiej tworzone jest przez organy / instytucje UE, tymczasem konwencja wskazana w tekście przyjęta została przez Radę Europy, która jest niezależną od UE organizacją międzynarodową.
Typ. 2.: Do prawa wtórnego UE należą opinie, dyrektywy, rozporządzenia, decyzje i zalecenia.

Zadanie 17.1. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. VI. (ZP) Znajomość praw człowieka i sposobów ich ochrony.	36. Prawa człowieka. 3) Zdający rozróżnia prawa i wolności osobiste, polityczne oraz ekonomiczne, społeczne i kulturalne […]. 37. Ochrona praw człowieka w Polsce. 2) Zdający rozważa dylematy związane z prawami socjalnymi i sposobem ich realizacji przez państwo. 38. Światowy i europejski system ochrony praw człowieka. 1) Zdający opisuje system ochrony praw człowieka funkcjonujący na mocy […] Międzynarodowych Paktów Praw Człowieka Narodów Zjednoczonych. (ZP) 2. Prawo i sądy. 3) Zdający […] interpretuje proste przepisy prawne.

Zasady oceniania

1 pkt – poprawne wyjaśnienie różnicy.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź
Typ 1.: W przypadku praw z umowy 1. (pakt praw obywatelskich i politycznych) państwa są zobowiązane bezwzględnie do ich przestrzegania, a w przypadku praw z umowy 2. (pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych) państwa powinny dołożyć wszelkich starań, by je stopniowo urzeczywistnić.
Typ 2.: W przytoczonym fragmencie umowy 1. mamy dwukrotnie wskazanie na skuteczny środek ochrony prawnej (np. sądowy) w sytuacji naruszenia praw lub wolności, natomiast w przytoczonym fragmencie umowy 2. dwukrotnie mowa o krokach, które państwa podejmą w kierunku realizacji praw.

Zadanie 17.2. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. VI. (ZP) Znajomość praw człowieka i sposobów ich ochrony.	38. Światowy i europejski system ochrony praw człowieka. 1) Zdający opisuje system ochrony praw człowieka funkcjonujący na mocy […] Międzynarodowych Paktów Praw Człowieka Narodów Zjednoczonych. 42. Systemy bezpieczeństwa i współpracy. 2) Zdający opisuje cele i metody działania ONZ […].

Zasady oceniania
1 pkt – podanie poprawnej nazwy.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź
Organizację Narodów Zjednoczonych

Zadanie 18.1. (0–1)

Wymaganie ogólne	Wymaganie szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji.	13. Opinia publiczna. 3) Zdający odczytuje i interpretuje […] wykresy prezentujące wyniki badania opinii publicznej.

Zasady oceniania
1 pkt – poprawne ocenienie prawdziwości dwóch stwierdzeń.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź
1. F
2. P

Zadanie 18.2. (0–1)

Wymaganie ogólne	Wymaganie szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji.	13. Opinia publiczna. 3) Zdający odczytuje i interpretuje tabele […] prezentujące wyniki badania opinii publicznej.

Zasady oceniania

1 pkt – poprawne sformułowanie wniosku i jego uzasadnienia.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź

Typ 1.: Zdecydowane poparcie dla przynależności Polski do NATO rośnie wraz ze wzrostem deklarowanego zainteresowania polityką. Wynosi ono od 46% (wśród deklarujących brak zainteresowania polityką) poprzez 65%, 80% i 84% do 91% (wśród deklarujących bardzo duże zainteresowanie polityką).
Typ 2.: Poparcie dla przynależności Polski do NATO rośnie wraz ze wzrostem deklarowanego zainteresowania polityką. Wynosi ono – sumując popierających zdecydowanie i raczej – od 70% (u deklarujących brak zainteresowania polityką) poprzez 90%, 97% i 99% do 100% (u deklarujących bardzo duże zainteresowanie polityką).
Typ 3.: Im mniejszy poziom zainteresowania polityką, tym mniejszy odsetek odpowiedzi oznaczających zdecydowanie poparcie dla udziału Polski w NATO – wynosi on tylko 46% u deklarujących brak zainteresowania polityką a aż 91% u deklarujących zainteresowanie bardzo duże.
Typ 4.: Im większy poziom zainteresowania polityką, tym większy odsetek odpowiedzi oznaczających zdecydowanie poparcie dla udziału Polski w NATO. Dla deklarujących brak zainteresowania polityką jest to 46%, dla deklarujących zainteresowanie niewielkie – 65%, średnie – 80%, duże – 84% i bardzo duże – 91%.

Zadanie 18.3. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. II. Rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów. VI. (ZR) Dostrzeganie współzależności we współczesnym świecie.	13. Opinia publiczna. 3) Zdający odczytuje i interpretuje […] wykresy prezentujące wyniki badania opinii publicznej. 40. Stosunki międzynarodowe w wymiarze globalnym. 2) Zdający charakteryzuje na przykładach najczęściej stosowane metody rozwiązywania sporów między państwami. 5) Zdający wskazuje i wyjaśnia przyczyny konfliktów zbrojnych we współczesnym świecie. (G) 22. Współpraca i konflikty międzynarodowe. 2) Zdający wskazuje na mapie miejsca najpoważniejszych konfliktów międzynarodowych […].

Zasady oceniania
1 pkt – sformułowanie dwóch poprawnych argumentów.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź
– Znaczny wzrost w stosunku do poprzedniego badania mamy w kwietniu 2014 roku, co można wiązać z naruszeniem przez Rosję integralności terytorialnej Ukrainy, m.in. aneksją Krymu.
– Znaczny wzrost w stosunku do poprzedniego badania mamy w marcu 2022 roku, co można wiązać z pełnoskalową agresją Rosji na terytorium Ukrainy rozpoczętą w lutym tego roku.

Zadanie 19.1. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. VI. (ZR) Dostrzeganie współzależności we współczesnym świecie.	43. Integracja europejska. 4) Zdający wyjaśnia, jak tworzone jest prawo unijne, oraz wymienia najważniejsze postanowienia traktatów obowiązujących w Unii Europejskiej. (G) 20. Integracja europejska. 1) Zdający przedstawia cele i etapy integracji europejskiej (traktaty rzymskie, traktaty z Maastricht, Nicei, Lizbony).

Zasady oceniania
1 pkt – podanie poprawnej nazwy.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź
Lizbony

Zadanie 19.2. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. II. Rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów. VI. (ZR) Dostrzeganie współzależności we współczesnym świecie.	43. Integracja europejska. 2) Zdający przedstawia sposoby podejmowania decyzji politycznych i gospodarczych w Unii Europejskiej, odnosząc je do zasad pomocniczości i solidarności. 6) Zdający rozważa dylematy związane z dalszym rozszerzaniem i reformą Unii Europejskiej. (ZP) 2. Prawo i sądy. 3) Zdający […] interpretuje proste przepisy prawne.

Zasady oceniania
1 pkt – sformułowanie poprawnego argumentu.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź
Typ 1.: Przepisy o większości kwalifikowanej zachęcają do budowania porozumień między państwami w określonych sprawach, co może sprzyjać pogłębianiu jednoczenia.
Typ 2.: Powstanie mniejszości blokującej może być wskazówką/szansą na ponowne zanalizowanie spornej kwestii, co może sprzyjać pogłębianiu jednoczenia.
Typ 3.: Można łatwiej niż wcześniej, gdy obowiązywała jednomyślność, podejmować decyzje sprzyjające jednoczeniu – przepisy wskazują na większość kwalifikowaną 15/27 (jeśli odpowiada to min. 65% ludności).

Zadanie 20.1. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. VI. (ZR) Dostrzeganie współzależności we współczesnym świecie.	43. Integracja europejska. 1) Zdający omawia […] przebieg integracji europejskiej ([…] fazy integracji). (ZP) 4. Edukacja i praca w Polsce i Unii Europejskiej. 5) Zdający wyjaśnia, co wynika z wejścia Polski do strefy Schengen; zna zasady […] podróżowania po Europie […].

Zasady oceniania
1 pkt – wskazanie poprawnego dokończenia zdania.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź
C.

Zadanie 20.2. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. VI. (ZR) Dostrzeganie współzależności we współczesnym świecie.	43. Integracja europejska. 1) Zdający omawia […] przebieg integracji europejskiej ([…] fazy integracji). (G) 20. Integracja europejska. 5) Zdający wskazuje na mapie członków Unii Europejskiej […].

Zasady oceniania
1 pkt – sformułowanie poprawnego wyjaśnienia.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź
Kolorem niebieskim oznaczono państwa członkowskie UE, natomiast żółtym – te, które nie są członkami tej organizacji.

Zadanie 21.1. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. VI. (ZR) Dostrzeganie współzależności we współczesnym świecie.	40. Stosunki międzynarodowe w wymiarze globalnym. 7) Zdający wymienia konflikty, którym towarzyszy terroryzm […] (G) 22. Współpraca i konflikty międzynarodowe. 2) Zdający wskazuje na mapie miejsca najpoważniejszych konfliktów międzynarodowych […].

Zasady oceniania

1 pkt – podanie poprawnej nazwy.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź

Typ 1.: Afganistan
Typ 2.: Islamski Emirat Afganistanu

Zadanie 21.2. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. II. Rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów. VI. (ZR) Dostrzeganie współzależności we współczesnym świecie.	40. Stosunki międzynarodowe w wymiarze globalnym. 5) Zdający wskazuje i wyjaśnia przyczyny konfliktów zbrojnych we współczesnym świecie. 42. Systemy bezpieczeństwa i współpracy. 1) Zdający charakteryzuje przemiany, jakie nastąpiły w Europie i na świecie po upadku komunizmu. 4) Zdający […] wymienia najważniejsze operacje wojskowe [NATO]. 6) Zdający ocenia wpływ członkostwa w NATO na pozycję międzynarodową […] Polski. 44. Europa wśród światowych mocarstw. 4) Zdający przedstawia na przykładach znaczenie supermocarstw […] dla ładu światowego.

Zasady oceniania

1 pkt – sformułowanie poprawnego argumentu i poprawnego kontrargumentu.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź
Argument – Następstwem radzieckiej interwencji i wojny, także domowej, było przejęcie władzy przez fundamentalistów islamskich, a celem misji ISAF była normalizacja życia w tym państwie po obaleniu władzy tych fundamentalistów.
Kontrargument – Tekst 1. dotyczy interwencji radzieckiej w Afganistanie a zatem lat 80., natomiast misja i operacja z tekstu 2. miały miejsce już w XXI wieku.

Zadanie 22. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. II. Rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów. VI. (ZR) Dostrzeganie współzależności we współczesnym świecie.	40. Stosunki międzynarodowe w wymiarze globalnym. 2) Zdający charakteryzuje na przykładach najczęściej stosowane metody rozwiązywania sporów między państwami; 42. Systemy bezpieczeństwa i współpracy. 1) Zdający charakteryzuje przemiany, jakie nastąpiły w Europie i na świecie po upadku komunizmu. 44. Europa wśród światowych mocarstw. 4) Zdający przedstawia na przykładach znaczenie supermocarstw i mocarstw regionalnych dla ładu światowego.

Zasady oceniania
1 pkt – sformułowanie poprawnego wyjaśnienia.
0 pkt – inna odpowiedź lub brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź
Połączenie flag Tajwanu i Chin, w wyniku czego powstaje flaga Chin, świadczy o satyrycznym charakterze grafiki. Ma to związek z próbą podporządkowania Tajwanu (Republiki Chińskiej na Tajwanie) przez Chiny (Chińską Republikę Ludową). ChRL wyznaje zasadę jednych Chin, a tzw. zjednoczenie realnie oznaczałoby wcielenie do ChRL.

Zadanie 23. (0–12)

Zasady oceniania

Poziom III – WARTOŚĆ MERYTORYCZNA **12 PKT** Zdający w pełni scharakteryzował cztery istotne dla danego tematu aspekty zagadnienia. 5) Zdający wykorzystał znajomość i rozumienie różnych aspektów danego problemu do jego opisu w szerszym kontekście interpretacyjnym, wykazał się znajomością licznych pojęć związanych z tematem.	POPRAWNOŚĆ MERYTORYCZNA Zdający nie popełnił żadnego błędu merytorycznego. SELEKCJA INFORMACJI Zdający przeprowadził poprawną selekcję i hierarchizację informacji (nie zamieścił w pracy fragmentów niezwiązanych z tematem). JĘZYK, STYL I KOMPOZYCJA Zdający zaprezentował wywód w pełni spójny, harmonijny i logiczny.
Poziom II – WARTOŚĆ MERYTORYCZNA **8 PKT** Zdający: – w pełni scharakteryzował trzy istotne aspekty zagadnienia (spośród zagadnień 1–4 wskazanych dla poziomu III) albo – w pełni scharakteryzował dwa istotne aspekty zagadnienia i częściowo scharakteryzował dwa istotne aspekty zagadnienia (spośród zagadnień 1–4 wskazanych dla poziomu III). 5) Zdający wykorzystał znajomość i rozumienie wybranych aspektów analizowanego tematu; wykazał się znajomością wybranych pojęć związanych z tematem.	POPRAWNOŚĆ MERYTORYCZNA Zdający popełnił jeden lub dwa błędy merytoryczne. SELEKCJA INFORMACJI Zdający przeprowadził niekonsekwentną selekcję informacji i ich hierarchizację (umieścił w pracy nieliczne fragmenty niezwiązane z tematem). JĘZYK, STYL I KOMPOZYCJA Zdający zaprezentował wywód nie w pełni uporządkowany.
Poziom I – WARTOŚĆ MERYTORYCZNA **4 PKT** Zdający: – w pełni scharakteryzował jeden istotny aspekt oraz częściowo scharakteryzował jeden istotny aspekt zagadnienia (spośród zagadnień 1–4 wskazanych dla poziomu III) albo	POPRAWNOŚĆ MERYTORYCZNA Zdający popełnił trzy lub cztery błędy merytoryczne. SELEKCJA INFORMACJI Zdający przeprowadził w niewystarczającym stopniu selekcję informacji i ich hierarchizację (napisał pracę, której

– częściowo scharakteryzował trzy istotne aspekty zagadnienia (spośród zagadnień 1–4 wskazanych dla poziomu III). 5) Zdający wykazał się znajomością jedynie nielicznych pojęć związanych z tematem.	znaczną część stanowią fragmenty niezwiązane z tematem). JĘZYK, STYL I KOMPOZYCJA Zdający zaprezentował wywód w sposób chaotyczny i nielogiczny.
	POPRAWNOŚĆ MERYTORYCZNA Zdający popełnił co najmniej pięć błędów merytorycznych. SELEKCJA INFORMACJI Ponad połowę pracy stanowią fragmenty niezwiązane z tematem. JĘZYK, STYL I KOMPOZYCJA Wywód jest niekomunikatywny.
0 PKT Zdający nie zrozumiał tematu – nie wypełnił wymagań dla poziomu I. 5) Zdający nie wykazał się znajomością pojęć związanych z tematem.	Przy pracy o wartości merytorycznej 0 pkt nie przyznaje się punktów za pozostałe elementy.

Egzaminator, klasyfikując wartość merytoryczną pracy na jeden z trzech poziomów (I–III), może ocenić ją wyłącznie na 12, 8 lub 4 punkty. Ostateczna liczba punktów uzyskanych przez zdającego jest zależna także od poziomu realizacji trzech pozostałych kryteriów, tj. poprawności merytorycznej, selekcji informacji oraz języka, stylu i kompozycji pracy. Za zrealizowanie danego kryterium na poziomie wyższym / niższym od poziomu wartości merytorycznej pracy, zdający uzyskuje jeden punkt więcej / mniej. Egzaminator może także ocenić pracę na 0 punktów.

Temat 1.

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. II. Rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów. VI. (ZR) Dostrzeganie współzależności we współczesnym świecie.	1. Życie zbiorowe i jego reguły. 2) Zdający podaje przykłady norm i instytucji społecznych; charakteryzuje ich funkcje w życiu społecznym. 2. Socjalizacja i kontrola społeczna. 1) Zdający porównuje modele socjalizacji charakterystyczne dla własnej grupy wiekowej i pokolenia rodziców. 3. Grupa społeczna. 1) Zdający przedstawia cechy i funkcjonowanie małej grupy społecznej (liczebność, więź, trwałość, role grupowe, wspólne wartości i cele, poczucie odrębności, współdziałanie). 4) Zdający opisuje swoiste cechy współczesnej rodziny jako grupy społecznej; porównuje i ilustruje przykładami różne modele rodziny. 4. Struktura społeczna. 5) Zdający charakteryzuje wybrane problemy życia społecznego w Polsce […]. 32. Prawo cywilne i rodzinne. 4) Zdający analizuje małżeństwo jako instytucję prawną ([…] prawa i obowiązki małżonków, […] małżeństwo a konkubinat). 5) Zdający wyjaśnia, na czym polega władza rodzicielska oraz jakie prawa i obowiązki mają dzieci. (G) 2. Życie społeczne. 1) Zdający […] charakteryzuje rodzinę […]. (G) 3. Współczesne społeczeństwo polskie. 1) Zdający charakteryzuje – odwołując się do przykładów – wybrane […] style życia. (G) 6. Środki masowego przekazu. 4) Zdający […] odczytuje i interpretuje wyniki wybranego sondażu opinii publicznej. (G) 26. Gospodarstwo domowe. 1) Zdający wyjaśnia na przykładach, jak funkcjonuje gospodarstwo domowe.

Aspekty tematu:
1) Charakterystyka struktury rodziny w społeczeństwie polskim:
– zmniejszenie znaczenia rodziny wielopokoleniowej na rzecz rodziny nuklearnej / podstawowej (przy tym nie tylko dwupokoleniowej);
– wzrost zasięgu występowania nieformalnych związków określanych jako związki partnerskie (a niegdyś jako konkubinaty) z dziećmi, spadek liczby zawieranych małżeństw

związanych z akceptacją związków nieformalnych, ale także z przemianami obyczajowymi, zmianą stylu życia;
– niski poziom dzietności związany m.in. z wydłużeniem edukacji, odkładaniem decyzji o zakładaniu rodziny ze względu na dążenie do samorealizacji w pracy zawodowej;
– wzrost liczby rozwodów oraz separacji spowodowanych różnymi przyczynami (konflikty związane z rolami zawodowymi i domowymi, różnice światopoglądowe, trudności finansowe, problemy mieszkaniowe itp.);
– występowanie – głównie w związku ze zwiększeniem zasięgu rozwodów – rodzin niepełnych, tj. składających się z jednego rodzica (na ogół matka) samotnie wychowującego dziecko lub dzieci;
– wzrost zasięgu występowania rodzin patchworkowych / zrekonstruowanych (rodzice w kolejnym związku wychowują dzieci z poprzednich małżeństw i – ewentualnie – wspólne);
– w związku z polskim prawem znikomy jest zasięg występowania rodzin z partnerami nieheteroseksualnymi wychowującymi dzieci.

2) Charakterystyka modeli rodziny, w tym modeli małżeństw / związków, w społeczeństwie polskim:
– zmniejszanie zasięgu występowania rodziny tradycyjnej, zwanej też patriarchalną, z dominującą rolą ojca rodziny, w którym on wyłącznie zapewnia dochód z pracy zarobkowej, a pracami domowymi i wychowaniem dzieci zajmuje się głównie kobieta;
– zmniejszanie zasięgu występowania rodziny nieproporcjonalnej żeńskiej (efektu systemu społecznego wytworzonego w Polsce Ludowej), w której oboje małżonkowie / partnerzy pracują zawodowo, ale pracami domowymi i wychowaniem dzieci zajmuje się głównie kobieta;
– zwiększenie zasięgu występowania rodziny partnerskiej, zwanej też egalitarną, w której tak władza, jak i obowiązki domowe i związane z wychowaniem dzieci są równomiernie rozłożone, a małżonkowie / partnerzy pracują zawodowo;
– zmniejszanie zasięgu występowania dość rzadkich modeli rodzin: nieproporcjonalnej męskiej i odwróconej;
– niemały odsetek rodzin, w których nikt z małżonków / partnerów nie pracuje zawodowo, może to się łączyć z patologiami;
– zmniejszanie zasięgu występowania przemocy w rodzinie – zarówno wobec małżonki / partnerki, jak i dzieci, inne patologie w rodzinie: alkoholizm, narkomania, inne uzależnienia;
– zwiększenie podmiotowości dzieci w rodzinie, większa świadomość praw dzieci;
– zintensyfikowana autonomizacja jednostki w stosunku do pozostałych członków rodziny.

3) Charakterystyka funkcji rodziny:
– funkcja prokreacyjna odpowiada za biologiczną ciągłość społeczeństwa i tym samym implikuje podtrzymanie trwałości innych zbiorowości;
– funkcja opiekuńczo-zabezpieczająca – rodzina jest uprawnionym miejscem opieki jej członków, nie tylko dzieci, ale i starszych rodziców; rodzina powinna zapewnić bezpieczeństwo dziecku;
– funkcja socjalizacyjna dotyczy w szczególności wychowania potomstwa, dzięki rodzicom dzieci wrastają w społeczeństwo, poznając jego podstawowe systemy;
– funkcja ekonomiczna odpowiada za ekonomiczne, materialne zaspokojenie potrzeb ludzkich;
– funkcja kulturowa to pewna forma zapoznania jednostki z dziejami i tradycją oraz kulturą danego społeczeństwa, odpowiada za kształtowanie przeżyć estetycznych w rodzinie;

– funkcja rekreacyjna określa sposób odpoczynku i rozrywki oraz towarzyskich zachowań poszczególnych członków rodziny;
– funkcja stratyfikacyjna wyznacza pozycję i status społeczny jednostce, zależą one w dużej mierze od pozycji i statusu rodziców.

Uwaga: Typologii funkcji rodziny jest niemało. Nie obniżamy not, gdy ktoś opisze inne funkcje (np. religijno-moralna, seksualna). Treść określonych funkcji może być w szczegółach różna. Zdający może którąś z powyższych funkcji nazwać w inny sposób – jest to dopuszczalne, niemniej są granice, np. funkcja prokreacyjna nie jest jednak tylko funkcją seksualną itp.

4) Charakterystyka problemów realizacji funkcji rodziny w społeczeństwie polskim:
– funkcji opiekuńczej:
a) w kwestii dzieci: w związku z pracą zawodową rodziców i zanikaniem klasycznej instytucji dziadków zwiększyło się znaczenie żłobków, przedszkoli, jednak nie wszędzie tych instytucji jest wystarczająco wiele, instytucje niepubliczne czy opiekunki są z kolei płatne, a zatem niedostępne dla każdej rodziny;
b) w kwestii starych rodziców, w związku z wydłużającym się życiem zwiększa się znaczenie kwestii zapewnienia opieki starszemu pokoleniu: pracujące dzieci często nie są w stanie zaopiekować się schorowanymi rodzicami czy dziadkami, z kolei świadczenia, które otrzymują starzy rodzice, nie są wystarczające do pokrycia finansowego umieszczenia w domu opieki;
– funkcji socjalizacyjnej: jej ograniczenie poprzez nasilenie konfliktów z trudnością pogodzenia ról rodzicielskich z zawodowymi; wzrost znaczenia relacji rówieśniczych, oraz roli mass mediów w procesie socjalizacji; problemy związane z socjalizacją odwróconą (rodzice uczą się od swoich dzieci), co może prowadzić do osłabienia autorytetu rodziców; nasilenie konfliktów międzypokoleniowych związanych np. z przemianami obyczajowymi, różnicami światopoglądowymi;
– funkcji prokreacyjnej: wspominany już w aspekcie 1. niski wskaźnik dzietności oznacza niespełnianie przez część rodzin tej funkcji; może być to związane z czynnikami obiektywnymi, ale też z decyzjami o nieposiadaniu dzieci, które to rozwiązanie może ułatwiać wypełnianie innych funkcji; pronatalistyczna polityka państwa (głównie poprzez 500+, a następnie 800+, jak również ulgi podatkowe) – poza fazą początkową jej stosowania – nie prowadzi do widocznych efektów demograficznych;
– funkcji ekonomicznej:
a) wzrost kosztów utrzymania, kształcenia dzieci skutkuje tym, że więcej czasu i energii ludzie przeznaczają na pracę zawodową (także w celu podniesienia standardu życia), ma to wpływ na osłabienie realizacji innych funkcji; więzi rodzinnych, zaniedbywanie obowiązków rodzicielskich;
b) ubóstwo, wykluczenie społeczne powoduje, że część rodzin nie spełnia funkcji ekonomicznej; emigracja zarobkowa spowodowana dążeniem do zaspokojenia materialnych potrzeb rodziny prowadzi nierzadko do rozpadu rodziny, pojawił się problem tzw. eurosieroctwa.
– funkcji opiekuńczo-zabezpieczającej (oprócz wskazań typowych dla funkcji ekonomicznej): wzrost liczby rozwodów oraz separacji generować może także problemy dzieci, które np. mogą stać się przedmiotem rozgrywki między dorosłymi, którzy walczą o opiekę; trudności z egzekwowaniem obowiązku alimentacyjnego.

Uwaga: Problemy z realizacją funkcji rodziny to aspekt bardzo szeroki. Dla pełnej realizacji tego aspektu wystarczy opisanie przez zdającego większości wskazanych tu problemów.

Temat 2.

Wymaganie ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. IV. Znajomość zasad i procedur demokracji. V. Znajomość podstaw ustroju Rzeczypospolitej Polskiej. VI. (ZR) Dostrzeganie współzależności we współczesnym świecie.	17. Systemy partyjne. 4) Zdający opisuje podstawowe zasady ordynacji większościowej i proporcjonalnej […]. 5) Zdający wyjaśnia znaczenie progu wyborczego dla reprezentatywności wyborów i tworzenia rządzącej koalicji. 19. Modele ustrojowe państw demokratycznych. 1) Zdający podaje cechy charakterystyczne różnych modeli ustrojowych państw demokratycznych; wyjaśnia, jaki model funkcjonuje w Polsce. 2) Zdający charakteryzuje krótko ustroje polityczne Niemiec […]. 3) Zdający przedstawia zasady odpowiedzialności konstytucyjnej i politycznej; wskazuje, kto im podlega. 20. Władza ustawodawcza w państwie demokratycznym. 2) Zdający zarysowuje główne funkcje izby wyższej i niższej parlamentów w wybranych państwach (w […] Niemczech). 21. Władza wykonawcza w państwie demokratycznym. 1) Zdający wyjaśnia, jaką rolę we współczesnych państwach może pełnić głowa państwa […]. 2) Zdający charakteryzuje kompetencje rządu w państwie demokratycznym i relacje między rządem a głową państwa. 24. Parlament Rzeczypospolitej Polskiej. 1) Zdający wymienia kompetencje Sejmu i Senatu w państwie i przedstawia znaczenie obu izb […]. 25. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej. 1) Zdający określa główne kompetencje prezydenta w relacjach z parlamentem, rządem, władzą sądowniczą, a także sposób sprawowania władzy w zakresie bezpieczeństwa państwa i polityki zagranicznej. 26. Rada Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej. 1) Zdający przedstawia konstytucyjne procedury powoływania i odwoływania rządu, zmiany rządu i zmiany ministrów.

	(G) 12. System wyborczy i partyjny. 1) Zdający wyjaśnia, jak przeprowadzane są w Polsce wybory prezydenckie i parlamentarne. (G) 14. Władza wykonawcza. 2) Zdający wyjaśnia, jak powoływany jest i czym zajmuje się rząd polski […].

Aspekty tematu:
1) Porównanie sposobu wyłaniania centralnych organów legislatywy w RP i RFN:
– generalnym podobieństwem jest sposób wyboru Sejmu RP i Bundestagu w wyborach powszechnych, bezpośrednich, równych; można też stwierdzić, że proporcjonalnych; podobieństwo to też próg wyborczy dla partii wynoszący 5%; *podobieństwo jest też w cenzusie wieku przy czynnym (18 lat) i biernym (21 lat) prawie wyborczym*;
– różnice w wyborach do Sejmu RP i Bundestagu są związane ze sposobem personalizacji głosu: w przypadku wyborów do Sejmu RP mamy głosowanie na kandydata na liście komitetu wyborczego w danym okręgu; w wyborach do Bundestagu głosujący ma dwa głosy: jeden oddaje na landową listę partyjną, a jeden – w JOW-ie, przy tym liczbę mandatów, które zdobyła dana partia w JOW-ach, odejmuje się od tej, którą uzyskała w przypadku listy landowej; jednak mamy coraz powszechniejsze zjawisko superaty (związane z oddawaniem dwóch głosów na różne formacje), czyli mandatów dodatkowych, które powoduje, że trudno mówić o czystej proporcjonalności wyborów; *kolejna różnica to sposób przeliczania głosów na mandaty: w przypadku Sejmu RP jest to metoda d'Hondta, w przypadku głosów na listy landowe w RFN – metoda Hare'a-Niemeyera*; *następną różnicą – sprzyjającą większej proporcjonalności w RFN – może być kwestia większej wielomandatowości okręgów, których jest 16, a nie 41 (jak w wyborach do Sejmu RP)*;
– różnice w powoływaniu Senatu RP i Bundesratu – organu spełniającego w RFN funkcję izby drugiej: w przypadku Senatu RP mamy wybory powszechne, bezpośrednie, przeprowadzane w głosowaniu tajnym w 100 JOW-ach, w których mandat uzyskuje kandydat mający większość (nawet względną) głosów; w Bundesracie zasiadają z kolei przedstawiciele nominowani przez organy rządowe landów;

2) Porównanie sposobu wyłaniania centralnych organów egzekutywy w RP i RFN:
– różnicą jest sposób wyboru głowy państwa: w RFN prezydenta wybiera Zgromadzenie Związkowe, w którego skład wchodzą wszyscy deputowani Bundestagu oraz w równej im liczbie delegaci parlamentów landowych – wybór jest więc pośredni; Prezydent RP wybierany jest w wyborach powszechnych i bezpośrednich, a w sytuacji nieuzyskania większości bezwzględnej głosów przeprowadzana jest II tura, w której uczestniczą dwaj kandydaci z największą liczbą głosów; *do różnic można zaliczyć także fakt, że w RFN może nastąpić sytuacja, w której wybrany zostanie kandydat mimo braku poparcia większości bezwzględnej: kolejnych tur głosowania – w przypadku nieuzyskania przez nikogo bezwzględnej większości głosów – nie przeprowadza się tylko z dwoma kandydatami, a tzw. III tura jest turą ostatnią; podobieństwem może być tajność głosowania*;
– podobieństwo to sposób powołania rządu – formalnie szef rządu jest mianowany przez głowę państwa, niemniej w obu przypadkach musi uzyskać poparcie większości pierwszej izby parlamentu; *różnicą w tym aspekcie jest fakt, że prezydent w RFN mianuje kanclerza, jeśli uzyskał aprobatę większości parlamentarnej, a przed tą aprobatą wskazuje on*

kandydata na kanclerza, przy tym pozostałe tzw. kroki w wyłonieniu rządu są podobne; w obu przypadkach ministrów mianuje głowa państwa na wniosek szefa rządu;

3) Porównanie pozycji ustrojowej centralnych organów legislatywy i egzekutywy w RP i RFN:
– podobieństwo to typowa dla wszelkich systemów parlamentarnych z trójpodziałem władzy pozycja ustrojowa parlamentu jako organu prawodawczego oraz – w przypadku izby pierwszej – organu decydującego o rządzie (jako emanacji większości parlamentarnej); *za podobieństwo można uznać także bikameralizm (choć tu znaleźć można głosy o tym, że Bundesrat wypełnia wyłącznie funkcje drugiej izby, a taka izbą nie jest)*;
– różnica w kwestii pozycji ustrojowej głowy państwa wynika z modelu systemu parlamentarnego; w systemie kanclerskim, jaki mamy w RFN, głowa państwa nie ma legitymizacji z wyborów powszechnych i realnie ogranicza się do pełnienia funkcji ceremonialno-reprezentacyjnej; w Polsce mamy elementy systemu parlamentarno-prezydenckiego, stąd rola Prezydenta RP w polityce obronnej, bezpieczeństwa i zagranicznej jest większa niż głowy państwa w RFN;
– pozycja rządu jest podobna; mimo wspomnianych elementów systemu parlamentarno-prezydenckiego w Polsce to rząd jest organem kształtującym politykę, w tym politykę obronną, bezpieczeństwa i zagraniczną; w obu systemach rolę rządu zwiększa instytucja konstruktywnego wotum nieufności jako jedynej możliwości jego odwołania przez parlament (element modelu kanclerskiego w systemie polskim); w obu systemach szef rządu wyznacza politykę rządu i przed nim są odpowiedzialni ministrowie (kolejny element modelu kanclerskiego w systemie polskim), ale w RFN Bundestag nie ma możliwości odwołania ministrów w drodze indywidualnego wotum nieufności, a ta ostania instytucja występuje w Polsce;
Uwaga: Aspekt 3. i 4. w lepszych pracach zapewne analizowane będą razem; relacje między organami i pozycja ustrojowa są (na ogół) wzajemnie warunkujące się.

4) Porównanie wzajemnych relacji między centralnymi organami legislatywy i egzekutywy w RP i RFN:
– podobieństwo w relacjach między rządem a parlamentem to wskazane w aspekcie 3. konstruktywne wotum nieufności; różnica to brak indywidualnego wotum nieufności w systemie RFN;
– podobieństwo to możliwość warunkowego rozwiązania parlamentu przez prezydentów, także w sytuacji niemożności utworzenia rządu czy nieuzyskania wotum zaufania;
– podobieństwo to wyznaczenie wyborów parlamentarnych przez głowę państwa, jak i inne ceremonialne uprawnienia prezydentów wobec parlamentu; różnicą są uprawnienia głowy państwa w kwestii ścieżki legislacyjnej – w RP Prezydent ma prawo inicjatywy ustawodawczej i weta ustawodawczego, w RFN – nie.

Uwaga: Kursywą zaznaczono kwestie, które nie muszą znaleźć się w pracy, by uznać dany aspekt za zrealizowany w sposób pełny. Ich realizacja przez zdającego może kompensować braki w jego pracy.

Temat 3.

Wymaganie ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji. II. Rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów. VI. (ZR) Dostrzeganie współzależności we współczesnym świecie.	40. Stosunki międzynarodowe w wymiarze globalnym. 1) Zdający przedstawia podmioty oraz zasady prawa międzynarodowego (zasadę suwerenności, wzajemności, *pacta sunt servanda*). 2) Zdający charakteryzuje na przykładach najczęściej stosowane metody rozwiązywania sporów między państwami. 41. Globalizacja współczesnego świata. 1) Zdający przedstawia wieloaspektowy charakter procesów globalizacji (polityka, gospodarka, kultura, komunikacja, ekologia). 2) Zdający ocenia rolę wybranych państw […] w procesach globalizacyjnych. 42. Systemy bezpieczeństwa i współpracy. 1) Zdający charakteryzuje przemiany, jakie nastąpiły w Europie i na świecie po upadku komunizmu. 4) Zdający wyjaśnia, jak powstało NATO, jakie są jego cele i organy; wymienia najważniejsze operacje wojskowe Sojuszu. 5) Zdający wymienia regionalne systemy bezpieczeństwa i współpracy, ocenia ich znaczenie dla danego regionu i świata. 44. Europa wśród światowych mocarstw. 1) Zdający wskazuje możliwości odgrywania przez Unię Europejską roli światowego mocarstwa. 2) Zdający rozróżnia typy ładów światowych (jedno-, dwu- i wielobiegunowy), odwołując się do historii XX i XXI w. 4) Zdający przedstawia na przykładach znaczenie supermocarstw i mocarstw regionalnych dla ładu światowego.

Aspekty tematu:
1) Charakterystyka ładu dwubiegunowego (z odniesieniem do zimnej wojny):
– geneza ładu jałtańsko-poczdamskiego / zimnowojennego jeszcze w posiedzeniach Wielkiej Trójki, przy tym słabnąca rola Wielkiej Brytanii (m.in. przez dekompozycję imperium), w doktrynie Trumana USA już jako jedyne supermocarstwo Zachodu;
– rywalizacja między światem Zachodu z liderem USA a ZSRR wraz z państwami realnego socjalizmu; bloki wojskowe NATO – UW; rywalizacja militarna, wyścig zbrojeń, „podbój

kosmosu”; interwencje zbrojne USA (w Wietnamie), ZSRR w swojej strefie wpływów (CSRS, Węgry), jak i poza nią (Afganistan); kryzysy;
– chęć powiększania lub obrony własnej strefy wpływów przez działania ekonomiczne, doradcze, polityczne (Afryka, pozaradziecka Azja, Ameryka Łacińska).

Uwaga: Jeśli zdający odniesie ład dwubiegunowy do okresów wojen światowych, niejako utożsamiając każdy z sojuszy w konflikcie z jednym mocarstwem, to nie możemy uznać tego za przykład ładu dwubiegunowego. Takiego określenia jako błędu nie traktujemy tylko dla lat 1941–1942, jeśli za dwa mocarstwa zdający uzna III Rzeszę i USA.

2) Charakterystyka ładu monocentrycznego (z odniesieniem do lat 90. XX wieku):
– geneza ładu postzimnowojennego jeszcze w rozpadzie porządku jałtańsko-poczdamskiego będącym wynikiem przegranej rywalizacji przez ZSRR, jego „przebudową”, uwidocznieniem wielu konfliktów odśrodkowych, które w efekcie po rozpadzie strefy wpływów (imperium zewnętrznego) doprowadziły do samego rozpadu ZSRR; większość państw dawnej radzieckiej strefy wpływów obrało kurs prozachodni, także na członkostwo w NATO (1999 r.: Polska, Czechy, Węgry);
– po upadku ZSRR szczególna rola USA (tzw.: hipermocarstwo, jedyny globalny hegemon, kreator) w sferze polityczno-wojskowej i doktrynalno-moralnej: przekonanie o tzw. końcu historii – zwycięstwie zachodnich wartości, przy tym przyjęcie przez USA pozycji światowego „policjanta” reagującego – w określonych sytuacjach i we własnym interesie – na przejawy naruszania wartości zachodnich: demokracji, pluralizmu, praw człowieka, np. interwencja w Serbii w związku z Kosowem czy już późniejsze (z XXI w.) interwencje w Afganistanie i w Iraku;
– okres lat 90. XX wieku to też prymat USA w sferze gospodarczej, przy tym już wówczas – dzięki reformom Denga Xiaopinga – rolę mocarstwa, które aspiruje w tym zakresie do zmiany swej pozycji i kwestionuje pozycję USA jako jedynego mocarstwa, odgrywała ChRL; w tym aspekcie też można traktować UE jako „mocarstwo” kwestionujące prymat gospodarczy USA; aspekt gospodarczy pokazuje typową dla ładu monocentrycznego dyskusyjność.

3) Charakterystyka ładu policentrycznego:
– z odniesieniem do okresu międzywojennego: geneza ładu wersalskiego w przegranej państw centralnych i rozpadzie imperium carskiego (ewentualnie także Austro-Węgier); mocarstwa główne (USA, Wielka Brytania, Francja) i regionalne (Japonia, Włochy); ład dynamiczny: działania w kierunku zwiększenia swej roli przez Niemcy i ZSRR (także wspólnie: układ z Rapallo, pakt Ribbentrop – Mołotow); II wojna światowa jako także efekt rewizjonizmu antytraktatowego i odwrócenia się od systemu światowego z Ligą Narodów; w toku działań wojennych czasowe wzmocnienie pozycji Niemiec i Japonii oraz osłabienie pozycji Francji i Włoch; schyłek wojny to 3 mocarstwa globalne: USA, ZSRR i Wielka Brytania;
– z odniesieniem do początku XX wieku: mocarstwa globalne i zarazem kolonialne to Wielka Brytania, USA, Francja, Rosja i Niemcy; za mniejsze uchodziły Japonia, Włochy, Austro-Węgry; okres XX wieku przed I wojną światową jest dynamiczny – zmniejszająca się pozycja Imperium Osmańskiego i zwiększająca Niemiec, co będzie miało związek z I wojną światową; w tym ładzie sojusze, które jednak nie okazywały się stałe (vide: Włochy).

4) Rozważenie, który z ładów jest charakterystyczny dla ostatniego dziesięciolecia:
– geneza współczesnego ładu w zakwestionowaniu pozycji USA w świecie przez mocarstwa regionalne czy sektorowe, inicjatywy o takim charakterze grupujące niemałą liczbę mocarstw to np. BRICS;
– rozwój gospodarczy tak mocarstw zachodnich (5 z 7 państw G-7, Japonia jako państwo globalnej Północy), jak i państw o tzw. wschodzących gospodarkach (5 państw z grupy G-13 bez G-8), potencjał gospodarczy UE;
– ładowi policentrycznemu sprzyja w jakimś stopniu instytucja stałych członków RB ONZ, które jednocześnie są państwami nuklearnymi; broń atomową posiadają i inne państwa: Indie, Pakistan, Izrael (nieoficjalnie) i KRLD, a jest ona rozlokowana dodatkowo w: RFN, Belgii, Turcji i Włoszech (w ramach NATO) i w Białorusi (głowice rosyjskie);
– działania Rosji w Ukrainie (aneksja Krymu, organizacja separatyzmu donbaskiego i wreszcie pełnoskalowa agresja w 2022 r.) to jakościowy krok w kierunku braku poszanowania zasad prawa międzynarodowego, przy tym działania te bywają określane jako odpowiedź na wcześniejsze działania USA.

Uwaga: Analiza ładu z ostatnich 10 lat powinna doprowadzić zdającego do stwierdzenia, że jest on policentryczny. Należy jednak także uznać sensowne argumenty na rzecz ładu zerobiegunowego (ład światowej anarchii) i / lub ładu dwubiegunowego (USA i Chiny), i / lub ładu monocentrycznego (USA).